

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ НОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Характерні особливості нашого часу: швидка зміна життєвих позицій молоді, переосмислення звичного світу цінностей формують новий погляд на вирішення проблем освіти. Пошук різних підходів до особистісного розвитку людини, до змісту освіти, форм і методів її організації для вдосконалення якості професійної підготовки є важливим питанням сучасності.

Вимоги суспільства до підготовки особистості, здатної до безперервного оновлення своїх знань, швидкого перенавчання і зміни сфери застосування своїх здібностей, викликають необхідність створення нових умов і методик навчання, які і мають стати основою сучасних освітніх технологій. Упровадження в навчальний процес цих технологій і об'єднання їх на організаційному, методичному та технологічному рівнях є актуальним. Особливої уваги набуває питання дистанційної форми навчання.

Перед вищими навчальними закладами стоїть проблема модернізації системи освіти, удосконалення традиційних технологій навчання шляхом упровадження дистанційних. Це надасть змогу студентам набагато швидше і краще засвоювати навчальний матеріал.

Мета статті полягає у розкритті особливостей дистанційного навчання в системі нових педагогічних технологій, виділенні основних компонентів і принципів дистанційного навчання.

Аналізуючи думки вчених і педагогів про шляхи розвитку освіти, необхідно визнати, що «освіта – це не тільки обов'язкове, а й індивідуальне заняття, пов'язане з неповторним самовизначенням даної конкретної людини. Освіта живе не там, де хочуть, щоб вона жила, вона живе там, де є передумови для її існування» [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Можливості та особливості існуючих дистанційних освітніх технологій розглядають багато вчених і педагогів. Основними напрямками наукових досліджень, у яких розкриваються питання теорії і практики дистанційного навчання є:

– організаційно-педагогічні основи та наукове забезпечення дистанційної освіти (В. Биков, А. Бітченко, О. Воронкін, В. Кухаренко, Л. Лещенко, В. Олійник, П. Таланчук та ін.);

– проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості інформатизації навчального процесу (М. Жалдак, М. Зарічкова, С. Семеріков, В. Толочко та ін.).

– На основі узагальнення результатів аналізу літературних джерел виявлено низку суперечностей, що не знайшли достатнього висвітлення в сучасних наукових дослідженнях:

– невідповідність професійної підготовки фахівців стратегічним завданням модернізації системи вищої освіти України – забезпечення якості підготовки фахівців відповідно до міжнародних вимог;

– недостатня самостійна робота студентів із використанням новітніх педагогічних методик і сучасних інформаційних технологій навчання;

– відсутність стратегії саморозвитку, гнучкості та недостатній рівень підготовки конкурентоздатних фахівців до швидкозмінних вимог світового ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Рівень розвитку суспільства в останнє десятиліття, інформаційно-технологічна та апаратно-програмна база комп'ютерної техніки, поява нових засобів зв'язку дали поштовх до пошуку і розвитку нових технологій навчання. Сучасні інформаційні процеси, що впроваджуються в науку, економіку та виробництво, вимагають розробки нової моделі освіти, різноманітних інформаційно-освітніх середовищ, у яких людина могла б повністю розкрити свій творчий потенціал, розвинути свої можливості та виховати в собі потребу самовдосконалення. Інформаційно-комунікаційні технології є необхідним компонентом та умовою процесу оновлення освіти.

Концепціями модернізації освіти займаються безперервно, оскільки творчий пошук нового завжди супроводжував діяльність педагогів. Кожен період часу має свою науково-

технічну основу. Тому заслуговують на увагу, аналіз і подальший розвиток ті ідеї, які випередили свій час, його технічне оснащення і заклали основні принципи розвитку низці сучасних напрямів у педагогіці і технології навчання. Одним із пріоритетних напрямів програми модернізації загальноосвітньої та вищої школи визнано дистанційне навчання, яке виражає соціальні аспекти сучасної освіти, відповідає новим освітнім вимогам, виховує самодисципліну, високу самоорганізацію і мотивацію до навчання.

Дистанційне навчання є однією з універсальних гуманістичних форм, що базується на використанні широкого спектру традиційних, нових інформаційних і телекомунікаційних технологій та технічних засобів, і створює додаткові умови для тих, хто прагне навчатися самостійно.

Охарактеризуємо основні положення дистанційного навчання:

- сформована соціально-психологічна потреба самостійного надбання та застосування знань має стати потребою сучасної людини протягом усього її свідомого життя;
- організація самостійної пізнавальної діяльності учнів і студентів передбачає використання новітніх технологій навчання, стимулює їх інтелектуальний розвиток;
- система самоконтролю засвоєння знань і способів пізнавальної діяльності має супроводжуватися різноманітними формами контролю;
- система дистанційного мережевого комп'ютерного навчання має передбачати не тільки індивідуальні форми спілкування з викладачами, а й групові форми навчання в режимі конференцій.

Відзначимо головні переваги дистанційної освіти:

- індивідуалізація навчального процесу;
- вільний графік навчання;
- доступність різним верствам населення;
- можливість використання у процесі розробки електронних версій мультимедійних можливостей для кращого засвоєння матеріалу та урізноманітнення навчального процесу;
- відсутність індивідуальних обмежень, таких як вік і комунікабельність;
- демократичний зв'язок «викладач-студент» і підвищення рівня об'єктивізму під час оцінювання знань.

Але дистанційне навчання має і специфічні характеристики. Однією із таких характеристик є те, що воно побудоване в основному на принципах інформатизації освіти і широкому застосуванні телекомунікаційних технологій.

Загальновідомими принципами дистанційного навчання за В. Биковим [2] та Н. Клокар [5] є:

- *інтерактивність* – передбачає діалог викладача з користувачем;
- *адаптація* – забезпечує індивідуальний темп навчання, терміни консультацій і складання іспитів, періодичне відновлення навчальної діяльності;
- *гуманістичність* – полягає у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння змістом навчання; прояві творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних та інтелектуальних якостей;
- *пріоритетність педагогічного підходу під час проектування освітнього процесу* – передбачає проектування дистанційного навчання та розробку теоретичних концепцій, створення дидактичних моделей тих явищ, що планується реалізувати;
- *педагогічна доцільність застосування нових інформаційних технологій* – вимагає педагогічної оцінки ефективності кожного кроку проектування та створення дистанційного навчання; тому на перший план необхідно ставити не впровадження техніки, а відповідне змістове наповнення навчальних курсів і освітніх послуг;
- *вибір змісту освіти* – відповідність змісту дистанційної освіти нормативним вимогам Державного освітнього стандарту та вимогам ринку;
- *забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні* – передбачення організаційних і технічних засобів безпечного та конфіденційного зберігання, передавання та використання потрібних відомостей;
- *стартовий рівень освіти* – вимагає певного набору знань, умінь, навичок;

– *відповідність технологій до навчання* – адекватність технологій навчання моделям дистанційного навчання;

– *гнучкість і мобільність* – створення інформаційних мереж, баз і банків знань і даних для дистанційного навчання, що дозволяють коригувати або доповнювати освітню програму;

– *неантагоністичності дистанційного навчання існуючим формам освіти* – проєктоване дистанційне навчання зможе дати необхідний соціальний та економічний ефект за умови, якщо створювані та впроваджувані інформаційні технології будуть природно інтегровані у традиційну систему освіти;

– *економічність* – передбачає раціональне використання фінансових і матеріальних ресурсів, точний розрахунок ефективності підвищення кваліфікації за даною формою навчання.

Як відзначають фахівці ЮНЕСКО, технологія навчання розглядається як системний метод створення, застосування й визначення всього процесу викладання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії. Проєктування технології навчання означає моделювання навчального процесу, тобто проєктування змісту дисципліни, форм організації навчального процесу, вибір методів і засобів навчання.

Під *технологіями дистанційного навчання* можна розуміти сукупність знань про способи і засоби процесу навчання, яке відбувається на основі інформаційно-комунікативних технологій, під час якого можна спостерігати якісну зміну об'єкта.

Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних.

Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді.

Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку [1].

Проаналізувавши пошук і розвиток нових технологій навчання в останні півстоліття, відзначимо, що прагнення педагогів спрямовувались проти догматичного заучування визначень, понять, правил і принципів. У цей період були розроблені нові освітні концепції, до яких у першу чергу належать:

- 1) теорія особистісно-діяльнісного навчання;
- 2) технології розвиваючого навчання;
- 3) особистісно-орієнтовані технології навчання;
- 4) дистанційні освітні технології;
- 5) комп'ютерні технології навчання;
- 6) технології випереджаючого навчання;
- 7) практико-орієнтовані технології навчання.

Технології дистанційного навчання включають індивідуалізований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності майбутніх фахівців. Такі технології можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки і комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної. Такі технології надають можливість проводити дистанційне навчання за допомогою Інтернету; урізноманітнювати засоби спілкування студентів і викладачів (електронна пошта, чат, форум, обмін файлами тощо); активізувати роль викладача і здійснювати повний контроль за процесом навчання; застосовувати багаторівневу систему тестування; поповнювати базу даних, накопичувати різнобічну статистику.

Основу освітнього процесу дистанційної технології навчання становить цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота. Визначальними індивідуальними якостями студентів, що використовують технології дистанційного навчання мають бути: самоповага; цілеспрямованість; здатність до самоконтролю та самостійної пізнавальної діяльності.

Зупинимося детальніше на можливостях і розвитку дистанційних освітніх технологій. Безумовно, визначальною умовою впровадження дистанційних освітніх технологій є

розвинена система телекомунікацій. Особливий розвиток отримали комп'ютерні телекомунікації як найбільш дешевий і доступний вид дистанційного спілкування педагогів і тих, хто навчається.

Як ніщо інше, система дистанційної освіти зуміла інтегрувати комп'ютер і глобальні комунікації, користуючись унікальним механізмом поширення інформації, незалежним від географічного положення і часу спілкування. Не менше значення в системі дистанційного навчання має використання: текстових і графічних редакторів, електронних таблиць, засобів управління базами даних, гіпертекстів, електронних мультимедійних, навчальних, інформаційних і контролюючих матеріалів. Усе більш популярними стають комунікаційні технології як для надання інформації, так і для забезпечення двостороннього зв'язку з педагогами.

Вирізняють наступні види технологій дистанційного навчання:

Кейс-технологія. Може використовуватись самостійно або поєднуватися з іншими технологіями. У ній кожен навчальний курс забезпечується спеціальною навчальною програмою, посібниками та методичними вказівками, які допомагають засвоювати навчальний матеріал. Ця технологія є найбільш поширеною.

Відеотехнологія. Являє собою впровадження в інформаційне забезпечення навчального процесу відео лекцій, переваги яких полягають у тому, що в них синтезовані основні дидактичні можливості інших екранно-звукових засобів, які забезпечують пізнавальну діяльність максимально широким чуттєвим сприйняттям.

Інтернет-технологія. Є найбільш універсальною і перспективною технологією, що забезпечує доступ у систему дистанційного навчання як студентів, так і викладачів на будь-який рівень інформаційних ресурсів. У даній технології можуть бути реалізовані різні способи і методи навчання: електронні посібники і бібліотеки, засоби спілкування студентів і викладачів, тестуючі системи.

Технологія глосарного навчання. Основана на координації, узагальненні та запам'ятовуванні основних термінів і понять. Глосарний метод розглядається як інтелектуальний процес, пов'язаний із активним гносеологічним пошуком. У процесі самостійного засвоєння теоретичного матеріалу, написання рефератів, виконанні курсових робіт студент обов'язково складає глосарій.

Усі вищеописані технології дистанційного навчання пов'язані із залученням студентів до самостійного набуття навичок, умінь і знань та їх творчим застосуванням на практиці [4].

Висновки. Перевагами сучасних технологій є те, що кожній людині стали доступні кращі зразки і досягнення тієї чи іншої сфери знань.

Упровадження елементів дистанційного навчання у ВНЗ вимагає від викладачів здійснення освітньої діяльності за новими технологіями, апробацію та впровадження новітніх методик організації навчального процесу. Викладач має оволодіти прийомами та технологіями дистанційного навчання на професійному рівні, стати тьютором, а для цього пройти необхідну підготовку та навчання. У розв'язанні цих важливих питань потрібен системний підхід.

Сучасний етап розвитку освіти надав нові можливості для різнобічного використання комп'ютерної техніки і засобів телекомунікаційного зв'язку, як в організації навчального процесу, так і в подальшій організаційно-методичній підтримці самостійної роботи в рамках традиційних технологій навчання, в наданні додаткових можливостей самоосвіти особистості та розробці нових комплексних технологій навчання.

Використання основних теоретичних положень і принципів, які були розроблені раніше в теорії та технології навчання, застосування можливостей комп'ютерної техніки дозволяє створити більш потужні програмно-дидактичні системи модернізації освітнього процесу, механізми пошуку і підтримки нових видів пізнавальної діяльності.

З поширенням у світі нових інформаційних і технічних засобів склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання. Через потреби часу та з власної ініціативи викладачі використовують елементи дистанційного навчання в своїй роботі. Але для того, щоб дистанційне навчання стало повноцінною формою навчання необхідно вирішити багато питань і проблем.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Як у кожній новій справі, так і на шляху впровадження дистанційного навчання є багато труднощів:

- відсутність досвіду роботи в даному напрямку;
- відсутність достатньої нормативно-правової та науково-методичної бази;
- необхідність психологічної підготовки всіх учасників навчально-виховного процесу до запровадження та використання такої інновації;
- невизначеність чітких розмежувань розподілу навчального часу на очне та дистанційне навчання;
- недостатнє забезпечення технічними засобами;
- недостатній рівень володіння комп'ютерною технікою, навичками роботи в Інтернеті, використання інтерактивних технологій навчання;
- не сформованість навичок самоосвіти, саморозвитку;
- складність у розробці навчальних програм, підручників, посібників, недостатня варіативність.

У вирішенні окремих із зазначених проблем вбачаємо перспективу подальшої роботи.

Література:

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. (Затверджена Постановою МОН України В.Г.Кременем 20 грудня 2000р.).

1. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології : монографія / [В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін.] / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. – Київ : Атіка, 2005. – С. 77–140.

2. Долженко О.В. Очерки по философии образования / О.В.Долженко. – М. : Промо-Медиа, 1995. – 240 с.

3. Кравчук О.М. Використання технологій дистанційного навчання для активізації пізнавальної діяльності студентів / О.М.Кравчук, С.В.Шевчук // Новітні комп'ютерні технології : матеріали ІХ Міжнародної науково-технічної конференції : Київ – Севастополь, 13-16 вересня 2011 р. – К. : Мінрегіон України, 2011. – С.182 – 183.

4. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2007. – №4 (46). – С. 38–41.

У статті розглядаються особливості дистанційного навчання, його організаційно-методичні основи, проблемні аспекти і можливості використання нових педагогічних технологій.

Ключові слова: дистанційне навчання, педагогічні технології, технології дистанційного навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

В статье рассматриваются особенности дистанционного обучения, его организационно-методические основы, проблемные аспекты и возможности использования новых педагогических технологий.

Ключевые слова: дистанционное обучение, педагогические технологии, технологии дистанционного обучения, информационно-коммуникационные технологии.

This article presents peculiarities of distance learning, its organizational and methodical bases, problem aspects and possibilities of usage new pedagogical technologies.

Keywords: distance learning, pedagogical technologies, distance learning technologies, information and communication technology.